

**Mnenja,
izkušnje, vizije**

Kristina Jurkovič

Gospod profesor, vaše misli so spirale

Kako vzdržati vprašanje brez odgovora

Foto: Žan Rebit Zupančič

Martin Heidegger je imel v študijskem letu 1951/52 na freiburški univerzi predavanja z naslovom *Kaj se pravi misliti?*. V slovenščini so ta izšla pri Znanstveni založbi Filozofske fakultete v prevodu Aleša Košarja; slednji je za svoje delo lani dobil nagrado Fabjana Hafnerja, nagrado, ki želi odlikovati izjemne prevajalce iz nemščine v slovenščino (in obratno).

Torej, kako razmišljati, ko razmišljamo o vprašanju *Kaj se pravi misliti?* Klišejsko formulirano vprašanje in verjetno šibka odskočna deska za refleksijo, a morda dovolj močna za poskus refleksije. Poskus zato, ker – roko na srce – Heideggerjeva filozofska misel in njegovo izvajanje te misli vendarle nekoliko hromita, saj se besedno-mišljenjski svet nas, presečne populacije, drži preverjenih struktur in sinergije subjekta, glagola in predmeta. Ampak verjamem, da je ravno za nas Heidegger prišel na svet.

Heidegger se je svoji temi, *mislenju*, ki jo uvede vprašanje *Kaj se pravi misliti?*, v knjigi popolnoma predal in se k njej vedno znova vračal tako, da je na začetku vsakega predavanja postavil to isto vprašanje, a z neko radovednostjo in čudenjem, kot da se mu je vprašanje šele takrat utrnilo, kot da

mora vsakič znova z njim vzpostaviti nov, temeljit odnos, ga torej na novo prevetrirati. Toda vprašanje, ki ga zastavlja Heidegger, ne odpira prostora odgovoru (to bi bilo zanj, si predstavljam, prebanalno), vsaj ne v tradicionalnem smislu; odpira in razpira le prostor nečemu, kar bi lahko nekoč bilo odgovor ali odgovoru podobno, in skuša ta prostor izdolbsti z besedami, torej z jezikom. A kar na začetku nas Heidegger sooči z ugotovitvijo, da če hočemo do mislenja priti, moramo pred tem izkazati pripravljenost, da se učimo misliti, a čim se spustimo v učenje, priznamo, da misliti še ne zmoremo, in to je pravzaprav *Auftakt* v njegovo razpredanje. Heideggerju samemu bi bila mogoče blizu primerjava z vitjem gozdnih poti, a meni je skozi njegov modus razpredanja misli prosevala podoba *free jazzista*, ki svoje navidezno izgubljanje podloži z osnovno temo, tako kot je to naredil John Coltrane z *My Favourite Things*, a samo zato, da se lahko k njej vedno znova vrača, jo vmes drobi, prelamlja, razglasi do nerazpoznavnosti in jo nato znova uglaši, dezorientiran; hkrati premika meje možnega in doslej znanega, tik pred koncem pa se vrne k osnovni frazi in za sabo pusti neko celoto, celo harmonično celoto. Heideggerjeva "frazza", torej osnovna misel, je: *Najpomiselnejše v našem pomisljivem času je, da še ne mislimo*. Na to misel intonira preigravanje vprašanja *Kaj se pravi misliti*.

Heidegger je torej nekakšen *free jazzist*, ampak samo nekakšen, kajti čeprav se skozi njegovo intelektualno preigravanje vije neka tema, se k njej ne vrača zaradi intelektualne potrebe po celoti ali celostnem ali v stremljenju po zaključku. Pogosto se zdi, da se tema v množini misli, stavkov in besed spiralasto vije v neskončno. Vprašanje ne dobi odgovora; saj ne, da bi ga moralo.

Heidegger torej postavi vprašanje, ki ga sploh še ne moremo vprašati, ker še ne zmoremo misliti. In čeprav to vprašanje ponavlja in vse besede ostajajo iste in v istem zaporedju, ga ponavlja zato, da ob tem vsakič znova nekaj novega zaslišimo. Slišati razliko v istem je pomembno v procesu mislenja. Mislenje pa se mora začeti s tem, kar nam da misliti. Pred vsakršno potezo mislenja stoji njena predoblika.

Heidegger prestavi naša pričakovanja odgovora – kajti to pričakovanje vendarle ves čas nekje bedi – v nedoločen prihodnjik, kajti če smo se šele pripravljene učiti, smo pripravljene na proces; postavlja nas torej na začetek nečesa, kar bo šele začelo trajati, saj pravi, da je človek doslej preveč deloval in premalo mislil. Če smo pripravljene na napor, smo pripravljene na učenje in v končni konsekvenci na mislenje, kar je tisto pred-ležeče in kar se šele bo izoblikovalo v vprašanje.

Heideggerjevo vprašanje prav tako ni vprašanje po neki dejavnosti. Mislenje ne more biti predmet vedenja, zato vprašanja ne moremo obravnavati ali ga razumeti kot nekaj, kar bi vrzel v nekem vedenju zapolnilo.

Heideggerjevo rudarjenje po mislenju se ne navezuje na neko objektnost, je zunaj refleksije, saj se tudi refleksija na nekaj nanaša, niti ne gre za postavitev nekega novega koncepta.

Biti zmožen mislenja pomeni biti zmožen postavljati to vprašanje. Mislenje samo po sebi je vredno vprašanja. Mislenje v središče vedno postavi to, kar je vredno vprašanja, ne glede na našo zmožnost percepcije, vedenja ali znanja. To vprašanje izhaja iz bistva samega vprašanja, iz lastne notranjosti, zato se ga tuje motivacije ne dotaknejo.

Mislenje in spraševanje je utiranje poti. Pot spraševanja nam utira pot do tega, kar je vpraševanja vredno. Pot sama se ne odmika vprašanju. Spraševanje se fokusira le na tisto, kar želi biti mišljeno: je vhod v to, kar nam daje misliti, v pomisljivo.

A da lahko vendarle "odnesemo" nekaj, kar kot odgovor vsaj slutimo, je treba pozorno prisluhniti jeziku, ki nam razpira poti k osmislitvi vprašanja. Naučiti se poslušanja ni le prvi korak v smeri učenja mislenja, je tudi najtežji. In Heidegger misli poslušanje v smislu odnosa do jezika. Heidegger razmišlja skozi jezik, ker hoče bralca usposobiti, da prisluhne, da zasliši različne pomen besed, da sledi razpiranju jezika, da vidi, kako se na primer beseda *heißen* razprošča v pluralnost. Heidegger ne daje prednosti posameznim pomenom, ne razvršča jih hierarhično; kar nam hoče demonstrirati, je to, da stopimo za njihov pomen, da se ne zadovoljimo s tem, kar beseda pove sama po sebi, ko nastopi v govorici.

Da mislimo isto, moramo razmišljati različno in to različno ohraniti znotraj istega. Zato sta mislenje in poezija del izvirne enosti, ki ne odpravlja njune različnosti. Ko se izrazi poetično, je Heidegger najboljši; ko svojo misel izrazi skozi jezik poetičnega, ta preneha biti spirala, ki ne dela nič drugega kot to, da se vije.

Kar je fascinantno samo po sebi, je Heideggerjevo neutrudno gibanje znotraj jezika, ki ga skuša prignati do skrajnih možnosti izražanja. Ne gre mu za to, da bi dognal pomen besed, ampak to, da besedi (*Worte*), neusahljivi vodnjaki, vodijo v samo mislenje.

Ko že oplazeno, se njegove misli izvijajo iz samih sebe in živijo življenje same po sebi, ne vežejo se na predmetno, a ne predmetno v smislu materialnega, ampak kot nekaj, kar se usmerja v dejanje, kar je podloženo s čim drugim kot le z intelektualnim. Zato v oči zbode trenutek, ko Heidegger slušatelj pred začetkom nove ure predavanja povabi na razstavo *Vojni ujetniki govorijo*, a ker se zdi, da je to vabilo umeščeno naglo, bolj deluje kot refleks. Mislenje za trenutek zastane kot spominjanje, to pa je vedno vezano na nekaj ali nekoga (drugega): "Prosim Vas, da jo obiščete, zaslišite ta brezglasni glas in ga več ne izgubite iz notranjega ušesa. Mislenje

je zmislenje (*Denken ist Andenken*). Toda zmislenje je nekaj drugega kot bežno upričujočevanje minulega. Zmislenje pomisli na to, kar nas zadeva. Nismo še v primernem prostoru, da bi lahko razmislili o svobodi, oz. že samo govorili o njej, dokler si zatiskamo oči *tudi* glede tega izničenja svobode.“ Ne da bi morali poiskati odgovor, se lahko vprašamo, do kakšne mere bi lahko Heideggerjeva misel danes nudila ploden in etičen angažma s preteklostjo, ampak to presega že tako in tako skromno postavljen okvir.

Ali sem lahko ob zaključku knjige vendarle rekla, da sem se naučila misliti? Ker se hočem izogniti odgovoru in ker se znotraj tega poskusa refleksije nisem dotaknila še marsičesa, saj je bila vprašanju dovolj lastna teža, bi raje rekla, da je ključno samo vprašanje, da velja prisluhniti temu, kar pravzaprav da misliti: *Kar se tako daje, je vprašanja najdostojnejši dar*. Da takoj za vprašanjem *Kaj se pravi misliti* postanemo v tišini in se vprašamo, ali pri delu, ki zahteva neki intelektualni napor, sploh mislimo, preden začnemo misliti. A ne glede na to, kako se morda nekateri izgubljam v spirali tega vprašanja, je Heidegger z njim vendarle postavil neki novi standard, h kateremu velja stremeti, a hkrati ne normira nove metode mislenja. Bolj je bistveno to, da mora posameznik zaslišati ta klic in na ta klic odgovoriti vsakič posebej. Lahko se celo vprašamo, ali je to vprašanje lahko neka alternativna misel ali protiutež trenutnim dominantnim diskurzom, toda z dandanes priljubljenega vidika uporabnosti se mi zdi pomembno, da si vprašanje nastavimo kot opomnik.

Je Heidegger postal moj mislec, sem njegovo misel posvojila, je njegova misel v nekem delu celo posvojila mene? Heideggerjev način deluje sprva odtujitveno: v njegovem miselnem svetu se iščejo besede in najdevajo pomeni, ker se členi jezik, se rojeva novo, misel naleti na misel in se vrača prenovljena. A to je dobro, ker skuša bralca zmamiti ven iz znanega, kjer dostopa do razumevanja z relativno lahkoto.

Kaj se pravi misliti? me je napeljala tudi k vprašanju, kakšna je moja intelektualna investicija v ta glagol, v to gibanje. A kar je razveseljivo, radostna ugotovitev je, da je vedno mogoče iti še dlje. Da vprašanje učinkuje v pričakovanju nečesa, kar šele bo, kar je treba raziskati, da ni restriktivno. Za trenutek sem se na človeški ravni celo čutila povezano z Mojstrom iz Nemčije, ne nazadnje smo vsi smrtniki iščoči subjekti.

Še enkrat: je torej Heidegger postal tudi “moj” mislec? Ne bi mu sledila, kot se sledi stezosledcu, ki zna razbrati znake in najti pot iz gozda. Bi pa mu občasno sledila kot nekomu, ki se zna orientirati v gozdu in ki predvsem zmore zdržati tesnobo pred njegovo navidezno neprehodnostjo.